

SANATTA FİKİRSEL, ANLAMSAL, BİÇİMSEL VE ESTETİK DEĞİŞİMLER: MARCEL DUCHAMP'IN, MICHAEL BORREMANS'IN VE JOHN BALDESSARI'NIN ESER ANALİZLERİ*

Evrım ÖZESKİCİ¹

Öz

Modern sanatçıların birçoğu karşıt-estetik ve biçimi yüceltmeyi benimsemişlerdir. Postmodern bir sanatçının çıkış noktası ise çoğu zaman fikir, ifade, eleştiri ve anlamlardır. Araştırmanın amacı bu kavramların postmodern sanattaki değişimlerini sanatçı ve eserleri bağlamında sorgulamaktır.

Araştırmanın kapsamı ve konusu, postmodern sanattaki resim örnekleri ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca modern sanatçılara da yer verilerek güncel sanatla karşılaştırma yapılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgularda fikir, anlam, biçim ve estetik gibi unsurların her iki süreçte öncelik sıralarının farklı olduğu tespit edilmiştir. Konuyla ilişkili olarak alt başlıklar oluşturulmuş ve açıklamalar yapılmıştır.

Araştırmanın problemleri şu şekilde sıralanabilir: Modernizmde sanatçı biçime neden ihtiyaç duyar? Postmodern sanattaki temel yaklaşımlar modern sanatın yaklaşımlarıyla hangi açıdan benzerlik gösterir? Postmodern sanatın ifade arayışları nelerdir? Bu soruların cevapları Marcel Duchamp, Michaël Borremans ve John Baldessari gibi sanatçıların eserleri analiz edilerek bulunmaya çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda modern ve postmodern arasındaki kavram farklılıklarından kaynaklanan problemlerin de ortadan kalkabileceği ön görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Biçim, Estetik, Fikir, Anlam, Postmodern Sanat, Modern Sanat

IDEAL, MEANING, FORMAL AND AESTHETIC CHANGES IN ART: ANALYSES OF MARCEL DUCHAMP, MICHAEL BORREMANS AND JOHN BALDESSARI'S WORKS

Abstract

Many modern artists have been anti-aesthetic and have adopted the form of exaltation. The origin of a postmodern artist is often ideas, expressions, criticisms and meanings. The aim of the research is to question the changes of these concepts in postmodern art in the context of artists and their works.

The scope and focus of the study is limited to picture examples in postmodern art. Moreover, a comparison with contemporary artists has been made by including modern artists too. In the findings obtained in the research, it was determined that the elements such as idea, meaning, form and aesthetic were different in both processes. Subheadings have been created and explanations have been made.

The problems in the study can be listed as so: Why does the artist require form in modernism? How do the basic approaches in postmodern art resemble the approaches of modern art? What does postmodern art seek to express? The answers to these questions were attempted to be answered by analysing the works of artists such as Marcel Duchamp, Michaël Borremans and John Baldessari. It is anticipated that as a result of the study, the problems arising from conceptual differences between modern and postmodern could be eliminated.

Keywords: Form, Aesthetic, Idea, Meaning, Postmodern Art, Modern Art

* Bu çalışma 19-20 Kasım 2018 tarihleri arasında 1. Uluslararası Ahmet Yakupoğlu Şehir, Sanat ve Tasarım Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Öğr. Gör., Uşak Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, evrimozeskici@gmail.com

Giriş

Yunan ve Roma sanatından itibaren temelleri atılan estetik anlayışın genel özelliği mükemmeliyetçiliğe dayalı olmasıdır. Resim ve heykellerdeki insan anatomisine verilen önem sanatta estetik kaygıların önünü açmıştır. Oran, orantı ve perspektif kurallarına sadık kalarak sanatta ölçülendirilmeye gidilmesi estetik anlayışın gelişimine bir örnektir.

Klasik dönemin estetik anlayışı modernizmde farklı bir imge üzerine kurulmuştur. Yeni/lik arayışı üzerine kurulan modernizm sanatta yeni bir yorum getirmiştir. Farklı disiplinlerin birbirleriyle olan yakınlığı sanattaki katı kuralların önünü kapatmıştır. Bu yüzden modern sürecin sanatı aristokratların veya kralların tek elinde değildir.

19. yüzyılda ortaya çıkan modernizm, dünya ülkelerinin sanatına ve kültürel yaşamlarına etki eden küresel çapta bir değişimin adı olarak tanımlanabilir. Bu değişimin nedeni, geleneksel ifade yöntemlerinin ve kalıplaşmış düşüncelerin uzun yıllar sanatta egemen olmasından dolayıdır. Modern sanat tüm bu oluşumların önüne geçerek kimi kalıplaşmış kavramları tartışmaya açmaktadır. Bu bakımdan modern sanatın belirleyici unsurlarını saptayıp sanat ve sanatçı üzerindeki etkilerini bilmek önemlidir. Modern sanatçıların birçoğu karşıt-estetik anlayışı ve biçimi öne çıkararak mitolojik, dini ve tarihsel konulardan uzaklaşmışlardır.

Modernizmde sanat, sanatçı ve alıcı ilişkisi ön plana çıkmakta olup sanatçının toplumla olan bağı güçlüdür. Dolayısıyla sanatçının toplumun yaşam biçimiyle doğrudan ilişkisi vardır ve yaşadığı toplumdan ayrı düşünülemez. Bu süreç sanatta birçok olayların ve akımların yaşandığı bir duruma da açıklık getirir. Ayrıca modernizmde geleneksel sanat anlayışlarından farklı olarak karşıt-estetik bir söylem dikkati çekse de estetik algının biçimsel arayışları devam etmektedir.

Baudrillard, sanatın çöküşü konusunda geliştirdiği söylemlerini; güzel ve çirkin, doğru ve yanlış, iyi ve kötü ayrımı yapmanın artık olanaksız olduğunu, çünkü sanatın günlük sanatın sıradan akışı kadar sıradanlığını savlar. 20. yüzyılın son çeyreğinde sanat estetik bayağılığın kısılcığında kaldığını ve kendi değişimiyle; trans-estetik niteliğine büründüğüne söyler (Özgenel, 2016, s.118-119).

Sanatın kendi varlık sürecini aşarak yeni anlamlar ve dönüşümler yaşaması estetik söylemlerin çoğulcu bir yapıda sorgulanmasına neden olmuştur. Bu yüzden Baudrillard'ın trans-estetik terimiyle estetiğin belirsizleştiğine vurgu yaptığı söylenebilir. Postmodern sanatta ele alınan konular modernizme göre daha kavramsal içerikli olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü sanatçının sorunu renkler veya çizgilerle alıcıyı biçimsel olarak etkilemek değil eserleriyle bir eleştiri sunmaktır. Avangard bir düşünce biçimiyle açıklanabilen postmodernizmin sanatı ele alışında bile bir eleştiri vardır. Ancak bu eleştiri biçimi yapısal eleştirden farklıdır.

Yapısal eleştirinin çeşitli yönelimlerinin aksine postmodernizm, birbirleriyle düz ve çaprazlama ilişkiler kuran imgeleri ele alır; ve göstergebilimcinin sabit ve tek açılı görüşünün yerine, parçalanmış ve sık sık kesintiye uğrayan çoğul 'bakış'ın konması gerektiğini savunur (McRobbie, 2013, s. 27).

Dolayısıyla postmodernizm tek tip yaklaşımları ele alan düşünce biçimlerinin karşısındadır. Bu tutum tıpkı Dadaistlerde olduğu gibi öncelikle sanatta yerleşik kalıpları ve tek tip yaklaşımları yıkarak başlar. Örneğin Dadaist sanatçı Marcel Duchamp'ın 1917 tarihli Çeşme isimli eserinin modernizmin sonunu postmodernizmin başlangıcını getirdiği iddia edilebilir. Duchamp, fabrikada üretilen hazır bir nesneyi (pisuvarı) Bağımsız Sanatçılar Derneği'nin sergisine sunmasıyla birlikte sanatın dengelerinin değişmesine neden olmuştur. Eserinin geri çevrilmesi sanatta yeni sorgulamaları da beraberinde getirmiştir. Sanatın anlamı üzerine fikirler gelişmeye başlamış ve geleneksel sanat algısı kırılmıştır. Modern sürecin alıcısıyla postmodern sanatın alıcısının dengeleri de değişime uğramıştır. Postmodernizmin sanatçısı çoğu zaman geri çekilerek eserle alıcıyı karşı karşıya getirmektedir. Bu yüzden çoğu postmodern sanatçı için önemli olan eserlerin

estetik kaygısı değil, fikri ve anlamıdır. “Kesin olan bir şey var ki günümüzde üretilen işlerin artık ne estetik ne de felsefi olarak bir bağının olmadığıdır. Bugünün sanatı kendi ilişkisel dinamiklerini kurmuştur” (Türkdoğan, 2014, s.15). Dolayısıyla postmodern sanatın alıcı, eser ilişkisi ve felsefi sorgulaması modern sanatın düşünce yapısından farklı olduğu anlaşılmıştır.

Araştırmanın yönteminde, konuyla ilişkili olarak literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca konu kapsamında yerli ve yabancı kitap, dergi, makalelere başvurulmuştur.

Araştırmada ilk olarak Özgünlük Tartışması: Nesnenin Mi Yoksa Fikrin Orijinalliği Mi? başlığı altında Marcel Duchamp'ın Fountain isimli eseri analiz edilerek başlanmıştır. Çünkü bu eser postmodern sanatın temellerini oluşturmaktadır ve sanatta bir kırılma noktası yaratmıştır. 20. yüzyılın ilk çeyreğine denk gelen eserde bilinçli olarak estetik kaygıların arındırılıp düşüncenin önemli olduğu belirtilmiştir.

Güncel Sanatın Arka Planı: Danto'nun Anlatı Sorunu isimli başlıkta estetik kaygıların ve biçimlerin tarihsel analizleri yapılmış ve öne çıkan sanatçılar saptanmıştır. Bu sayede sanatın tarihsel sürecinde anlatıya neden olabilecek etkenler farkına varılmıştır. Postmodern sanata geçişte Arthur C. Danto'nun Sanatın Sonundan Sonra Çağdaş Sanat ve Tarihin Sınır Çizgisi isimli kitabından alıntılar yapılarak anlatıların son bulmasındaki gerekçelere yer verilmiştir. John Baldessari'nin 2005 yılında yaptığı Stonehenge (with Two Persons) Blue isimli eseriyle örneklendirme yapılmıştır.

Michael Borremans: “Constellation” başlığında postmodern sanatçı Michael Borremans'ın Constellation isimli eseri analiz edilmiştir. Böylece sanatçının eserindeki estetik, felsefi ve anlamsal olguların birbirleriyle tutarlılıkları incelenmiştir. Ayrıca sanatçı bu eserde ifadeyi neden anlam ve eleştiri üzerine yoğunlaştırdığına da açıklık getirilmiştir.

1. Özgünlük Tartışması: Nesnenin Mi Yoksa Fikrin Orijinalliği Mi?

Orijinal, kelime anlamı olarak özgün ve taklit olmayan demektir. Genel anlamda bir sanat eserinden söz edildiğinde ilk akla gelen durum özgünlüktür. Dolayısıyla taklidi olan bir eserin benzersizliğinden veya orijinalliğinden bahsedilemez. Çünkü bir sanatçının özgünlüğü ifade edildiğinde onun kişisel özellikleri, aidiyeti, farklılığı ve tarzı akla gelmektedir. Ancak 20. yüzyılın başlarında hazır nesnelerin de sanata dâhil olmasıyla birlikte özgünlük kavramı tartışma yaratmıştır. Marcel Duchamp'ın hazır nesnelere örnek olarak gösterilebilir. Duchamp'ın hazır nesnelere modernizm sürecinde kırılma noktası yaratmıştır. Çünkü sanat eserlerinde bulunması gereken plastik oluşumlardan uzaktır. Aynı zamanda bir sanat eserinin estetik beğeni algısının dışındadır. Bir hazır malzemenin kullanım amacının ötesinde farklı bir anlamı ve fikri vardır. Bu anlam ve fikir geleneksel sanat eserlerinden farklı bir oluşuma dönüşmektedir. Buradaki sorun hazır nesnenin özgün olup olmadığıdır. Çünkü sanat eserleri özgündür. Ancak hazır bir malzeme özgün değildir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde özgünlük kavramının Duchamp'ın fikirleriyle birlikte önemini yitirdiği görülmektedir. Ancak burada önemini yitiren özgünlük, nesnenin orijinalliğidir. Eserdeki fikri özgünlük değildir. Bu durum karıştırılmamalıdır.

Resim 1: Marcel Duchamp, *Fountain* (Çeşme)

Kaynak: (<https://www.sfmoma.org/read/discussion-questions-marcel-duchamp-fountain/>)

Duchamp'ın *Fountain* (Çeşme) isimli eseri (Resim 1) fabrikada üretilmiş hazır bir nesnedir (ready-made). Günlük kullanıma yönelik tüketim nesnesi olduğu için seri üretimi olmaktadır ve tekrarı yapılabilmektedir. “Ready-made’lerin bir başka özelliği de benzersiz yanının olmayışdır... Bir ready-made’in kopyası aynı iletiyi aktarır” (Yılmaz, 2013, s.165). Diğer bir ifade ile Duchamp'ın hazır nesne olarak seçtiği pisuarı günümüzde sıradan bir insan dahi satın alıp dönüştürebilir. Ancak yapılan işin fikir sahibi Duchamp olduğu için düşünce ve kavramsal bağlamı yine Duchamp'ın imgesine tutunur. Dolayısıyla bu nesnenin özgünlüğünden veya benzersizliğinden bahsedilemez. Bu durum aynı zamanda modern sanattan postmodern sanata kavramların değişime uğradığının bir kanıtıdır.

Değişimle ilgili bir diğer unsur estetik kavramıyla ilişkilidir. “Sanat” hakkında düşünmek ve bu kavramı felsefi olarak sorgulamak demek olan “Estetik”, sanat kavramını abartma ve ululaştırma tutumuna çok yakın bir yerde durur. Böylece sanatın bireyle, toplumla, hayatla, gerçeklerle bağı koparılacak noktaya gelebilir” (Çakır, 2015, s. 52). Estetik algının toplumla olan bu bağı sanatın kuramsal yapısını da değişime uğratmıştır. Sanatın hazır nesneyle ilişkisi estetik algının toplumsal düzlemdeki değişimine bir örnektir. Çünkü hazır nesnelere sanatçının elinden çıkan ve estetik kaygıyla oluşturulan eserler değildir. Toplumların ihtiyaçları doğrultusunda üretilen nesnelere. Hazır nesnelere estetik oluşumları sanat eserinden farklıdır. Alıcının sanat eserlerindeki estetik algısı sanatsal ve kuramsal bir bilgi gerektirmekteyken hazır nesnelere toplumun genel beğenisine hitap etmektedir. Ancak Çeşme hem hazır nesne hem de bir sanat eseridir. Bu düşünceler doğrultusunda hazır nesnelere ile yapılan eserlerde de estetik değerlendirme yapılabilir mi? sorusu güncel sanatta da tartışılması gerekmektedir.

Duchamp sanatın kabul görmüş geleneksel kurallarına başkaldırarak fikrin önemini ortaya atmıştır. Duchamp'ın fikirleri 1950 ve sonrasında yaşanan sanat olaylarına da kaynaklık etmiştir. Nam June Paik ve Joseph Beuys gibi birçok sanatçılar hazır nesnenin kavramsal içeriklerini oluşturmada onun düşüncelerinden ilham almışlardır. Tüm bu oluşumlar kavramsal sanatta önemli bir bulguya işaret etmektedir: Kavramsal sanatın belirleyici özellikleri geleneksel estetik kaygıları arka plana itilmesi, eserlerde eleştiriye dönük sorgulamaların önemsenmesi ve fikir odaklı çalışmaların ortaya çıkarılmasıdır.

Postmodern dönemin bir diğer yaklaşımı sanatçıyı geri plana iterek izleyiciyle eseri karşılaştırmasıdır. Postmodernizm sanatta temsil sorunu, röprodüksiyon ve yeniden üretim üzerine fikirler geliştirerek estetik algıda değişiklikler yaratır.

Postmodern dönemde artık tabloyu görmeyiz, yalnızca röprodüksiyonunu ya da en iyi olasılıkla tabloyu röprodüksiyon aracılığıyla görürüz; böylece tablo ile röprodüksiyon özdeş hale gelir ve popüler(leştirici) göze neredeyse aynı gibi görünür. Yeniden üretilerek evcilleştirilmesi nedeniyle röprodüksiyon, gerçek olandan daha gerçek, daha kabul edilebilir hale gelir, yani daha anlaşılabilir ve tanıdık: Artık sorumluluk sanatçıda değil, izleyicideymiş gibi görünmektedir. (Şahiner, 2015, s.16)

Modernizmden farklı olan bu yaklaşımın gerekçesi sanatta fikirsel oluşumun önünü açmak olarak doğrulanabilir.

2. Postmodernizmin Arka Planı: Danto'nun Anlatı Sorunu

Postmodern sanatın ifade arayışlarından eleştiri, kolaj, biçim bozma, hazır nesnelere, eklektizm ve yapıbozum gibi kavramların temellerinin 20. yüzyılın ilk yıllarında atıldığı bir gerçektir. Georges Braque, Pablo Picasso, Fernand Leger ve Juan Gris gibi sanatçıların nesnel algının ötesinde kübik form arayışları ve kolaj teknikleri bugünün sanatına yön vermiştir. Tristan Tzara, Jean Arp ve Richard Hülsenbeck gibi Dadaist sanatçılar alışılmış estetik anlayışa karşı çıkmaları ve her şeye kuşkuyla bakmaları sanatta felsefi sorgulamaların önünü açmıştır. Bu durum günümüzde birçok sanatçıya hala ilham kaynağı olmaktadır.

Fütürist sanatçı Filippo Tommaso Marinetti, 1909'da Fransız gazetesi Le Figaro'da geçmiş hatırlatan bağları ve müzeleri yok etmeyi hedefleyen manifesto yayımlaması o dönemin sanatında bir devrim niteliği kazandırmıştır. Tüm bu gelişmeler gösteriyor ki 20. yüzyılın başlarından itibaren sanatta büyük değişimler yaşanmıştır. Sanatın tarihsel sürecine bakıldığında akımlar ve sanat eserlerindeki değişimler en önemli göstergelerdir. Bu yüzden kavramlar dönemlere göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin estetik, sanatta değişime uğrayan kavramlardan birisi olmuş ve her dönem önemini korumuştur.

Estetik değerlerin bütün diğer değerlere hakim olması, sanatın bu ayırt edici özelliği, basit bir dış üstünlükten başka bir şeydir. Estetik değerlerin etkisi geriye kalan değerleri yutup bastırması değildir, onların her birini onlara karşılık gelen yaşam değerleriyle doğrudan temastan kurtarmasıdır. Eserde dinamik bir bütün olarak saklanan o bütün değerler toplamını, algılayan topluluğun yaşam pratiğinin tahrik gücünü oluşturan o bütünsel değerler sistemiyle temas sokar. (Harrison vd., 2011, s.557)

Estetik dinamiklerin hızlı değişimi postmodern sanatın başlamasına neden olmuştur. Postmodernizmin çoğulcu ve sorgulanmaya dönük yapısı sanatın temel ilkesi haline dönüşmüştür. Sanatın sınırları ve kuralları ortadan kalkarak yerini disiplinlerarası bir anlayış almıştır. Bu durum sanatta yeni bir tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Tartışmanın hedefinde sadece estetik değil büyük anlatılar da vardır. Arthur C. Danto, Sanatın Sonundan Sonra Çağdaş Sanat ve Tarihin Sınır Çizgisi isimli kitabında anlatı üzerine şöyle demektedir:

Bir öykü sona ermişti. Artık sanat olmayacak, ki "ölüm" bunu ima ediyor elbette, gibi bir düşüncem yoktu. Ne ki, ortaya nasıl bir sanat çıkarsa çıkımsın, güven tazeleyici bir anlatıya sırtını dayayamayacak, böyle bir anlatının içinde öykünün bir sonraki, uygun aşaması olarak görülmeyecekti. (Danto, 2014, s.26)

Danto'nun sanatta anlatılara (öykülere) olan yaklaşımı oldukça eleştireldir. Sonuçta her eserin bir arka planı ve hikayesi vardır. Danto'nun ifadesindeki düşünce yeni bir sürecin başladığını işaret

etmektedir. Kavramların ve fikirlerin bu yeni yaklaşımda önemli bir rolü üstleneceği ima edilmektedir. Danto aynı adlı kitabında şunları da eklemektedir:

Bugünün tarihsel duyarlılığına damgasını vuran ve modern ile çağdaş sanat arasındaki, bana kalırsa, şunun şurasında 1970'lerin ortasında fark etmeye başladığımız o keskin ayrımı, Belting ve ben yanılmıyorsak şayet, tanımlamaya yardımcı olan da bir bakıma bilincimizde huzursuzluk ile neşe arasında bir yere yerleşen bu duygudur: Artık büyük bir anlatıya ait olmama duygusu. Bunun bir slogan ya da logo olmaksızın alttan alta, hiç kimse fark etmeden başlamış olması modernitenin değil ama çağdaşlığın doğasına uygundur. (Danto, 2014, s.27)

Danto'nun açıklamasından hareketle çağdaş sanatın doğası gereği güncel yaklaşımlardan, toplumlardan ve eleştirel düşüncelerden beslendiğini göstermektedir. Çünkü 1970'li yıllar modern sürecin yerini kavramsal odaklı akımlara ve sanat olaylarına bırakmıştır. John Baldessari, Joseph Kosuth, Lawrence Weiner ve Robert Barry gibi New York'lu sanatçılar 1960'lı yıllarda Kavramsal Sanat'ın öncülüğünü yapmış olup sanatta nesnelerin anlamsal, dilbilimsel ve felsefi sorgulamalarını irdelemişlerdir.

Resim 2: *John Baldessari, Stonehenge (with Two Persons) Blue, 2005, Kağıt Üzerine Mixographia Baskı*

Kaynak: (<https://art.newcity.com/2010/07/12/review-john-baldessarimuseum-of-contemporary-photography/>)

Örneğin John Baldessari 2005 yılında yaptığı Stonehenge (with Two Persons) Blue isimli eserinde (Resim 2) kişilerin değer yargılarını ve politik konumlarını sorgulayarak yüzlerini gizlemiştir. Eserin hikayesel arka planından ziyade kişilerin toplum karşısındaki eleştirisi yapılmıştır. Görüntüler, imgeler ve anlamlar arasında post-yapısalcı felsefi bir yorumlama dikkati çekmektedir. Eser bu haliyle estetik ve anlatı karşıtı bir düzlemde değerlendirilemez. Ancak estetik kaygıların en aza indirgenerek toplumsal mesajın öne çıkarıldığından bahsedilebilir. Bu resimde olduğu gibi diğer eserlerinde de imge ve kodlar arasındaki ilişki önemlidir. "Baldessari'nin çalışmasındaki en önemli gelişme, resimlerinin metin olarak tanıtılmasıydı. İmgeler ve metinlerin kodlarını, iletmek istediği mesajlar için benzer şekilde kullandığını fark etti" ("John Baldessari", t.y.). Baldessari, resimlerinde kodlar oluşturarak imge ve özne arasında bir çelişki yaratmıştır.

Eser analizinden anlaşıldığı üzere Baldessari eserlerinde –tıpkı Danto'nun ifade ettiği gibi– büyük anlatılara yer vermemiştir. Çünkü sanatçı eserlerinde güncel olayları sorgulayarak alıcıya

doğrudan ifadeyi sunmuştur. Böylece Baldessari'nin eserlerinden hareketle postmodern sanatın odak noktasının fikir ve kavramlar olduğu anlaşılmaktadır.

3. Michaël Borremans: “The Constellation”

Michaël Borremans eserlerindeki karakterler ile bir mizansen ortaya koymaktadır. Karakterler tiyatro sahnesindeki oyuncular gibi bir düzen ve rol aldıkları görülür. Karakterlerindeki karamsar ve içe dönmüş ruh halleri sanatçının ifade yönteminin bir özelliğidir. Borremans genel olarak eserlerinde distopik bir toplum yaratarak insan silüetlerini birbirlerinden kopuk ve habersiz olarak resmeder.

Resim 3: *Michaël Borremans, The Constellation, 2000, Tuval Üzerine Yağlıboya, 100 x 120 cm*

Kaynak: (<https://rfc.museum/thath-michael-borremans>)

Sanatçının *The Constellation* (Takımyıldızı) isimli eseri (Resim 3) bunlardan birisidir. İç içe geçmiş insan topluluklarını eleştirel bir biçimde izleyiciye aktarmıştır. Resimlerindeki karakterler ifadesizdir. “Borremans’ın yapıtlarındaki “zaman yolculuğuna çıkma” his figürlerin belirli bir dönemin modasına uygun” betimlenmesi ile daha da artırılmıştır. Resimlerindeki figürler, 1930’ların veya 1940’ların giysilerine büründürülmüştür; Kafka’da ya da Orwell’de yankısını bulan yitmiş bürokratik-endüstriyel distopyaya aitmiş gibi görünürler” (Wilson, 2015, s.66). Karakterlerin takım elbiseli olarak aktarılması, siyasi nüfuz sahibi olan kişilerin toplumdaki etkisini göstermektedir. Modern dünyanın toplum üzerinde hızlı değişimi ve nüfuzun insanlar üzerinde önemli olduğu vurgulanmıştır.

Borremans’ın *Teker Teker*, *Ambar* ve *Besleme* gibi diğer eserlerinde de benzer etkiler yer almaktadır. Resimlerinde tıpkı bir sinema filmi olduğu gibi birbirini tekrar eden olaylar ve düşünceler içermektedir. Bu yüzden resimlerin devamına ihtiyaç duyulmaktadır. Eserlerinde dikkat çeken bir nokta ise nesnelerin gerçek kimliklerini korumalarıdır. İfadeyi nesnelere üzerinde yoğunlaştırarak bir gerilim yaratmaktadır. Kurguladığı mekan genellikle koyu ve kasvetlidir. İnsanlar durağandır ve belirli bir amaç için seçilmiş izlenimi vermektedir. “Borremans’ın yapıtlarındaki çizimler ve görüntüler, tuhaf durumları yansıttıkları için kolay kolay akıldan çıkmaz. Yapıtları garip şekillerde ve garip malzemelerle denemeler yapmak bakımından da hayli verimlidir” (Wilson, 2015, s.66). Bu nedenle kabul görülen estetik algının dışında bir resim yapmaktadır.

Sanatçı analizinden anlaşıldığı üzere Borremans eserlerinde dejenere olan bir yapılaşmayı ele alarak ifadeyi anlam ve eleştiri üzerine yoğunlaştırmıştır. Çünkü toplumsal bozulma ve kaygı durumları yerleşik estetik algıdan farklı bir oluşumla anlatılmıştır. Bu nedenle eserlerindeki karakterlerin kimlikleri okunamamakta olup ruhsuz ve durağandır. Resimlerindeki ortak yaklaşım ise hiyerarşik toplum düzenindeki kişi veya kişilerin aynılığı ve benzerliği üzerinden eleştiriler içermektedir. Bu durum postmodern sanatta yapılan eserlerin ortak çabalarını göstermektedir. Kaygı, endişe, korku ve gerilim güncel sanatın temel sorunları haline dönüşmüştür. Öyle görünüyor ki toplumsal düzen bozulduğunda, insana yönelik şiddet ve yaptırımlar arttığında Borremans gibi birçok postmodern sanatçının ortak dili eleştiri, kavram ve fikir üzerinden gelişmeye devam edecektir.

4. Sonuç

Araştırmada hem modern hem de postmodern sanatın gelişim çizgisine bakılmış ve sanatta kullanılan kavramların neden ve nasıl değiştiğinin sorgulaması yapılmıştır.

Elde edilen sonuçta her iki sürecin kendilerine ait özellikleri olduğu için biçim, estetik ve anlamın sanattaki yaklaşımları farklılık göstermiştir. Araştırmada dikkat çeken husus, estetiğin zaman içinde uğradığı değişim olmuştur. Modern sanattaki estetik, plastik bir değer olarak ortaya çıkarken postmodernizmde trans-estetik oluşumla çok anlamlı bir yapıya dönüşmüştür. Bu durum postmodern sanattaki eserlerin tek tipleştirmeden ziyade fikirsel ve anlamsal boyutlarının öne çıktığını göstermektedir.

Araştırma kapsamında seçilen üç sanatçının ortak noktası, yerleşik beğenin ve kalıplaşmış estetik algının dışında eserler ortaya koymaları olmuştur. Sanatçılar eserlerindeki düşüncüyü kimlik, beden ve özne ile ilişkilendirip toplumsal bir eleştiriye dönüştürmüşlerdir. Ayrıca sanatta klasik görme biçimlerinden uzaklaşarak eserlerin kavramsal oluşumlarını ortaya çıkarmışlardır. Bu durum gösteriyor ki, 20. yüzyıldan itibaren hem sanatçıların hem de alıcıların algısında büyük değişimler yaşanmıştır. Tıpkı Duchamp örneğinde olduğu gibi modern sanatçıların alıcıya alışılmışın dışında imge ve kavramlar sunması sanatta değişime neden olan unsurların başında gelmiştir. Postmodernizmin sanatçıları ise bu değişimi çoğulcu bir yapıda ele alarak farklı bir boyuta taşıdıkları anlaşılmıştır.

Öyle görünüyor ki sanatın sınırları gelişmeye ve genişlemeye devam ettiği sürece fikir, anlam, biçim ve estetik gibi kavramların değişimi de kaçınılmazdır.

Kaynakça

- Çakır, M. (2015). *Sanatta eleştirelilik*. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Danto, A. C. (2014). *Sanatın sonundan sonra*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Harrison, C., & Wood, P. (2011). *Sanat ve kuram 1900-2000 değişen fikirler antolojisi*. İstanbul: Küre Yayınları.
- John Baldessari. (t.y.). <https://www.theartstory.org/artist-baldessari-john.htm> adresinden erişildi.
- Mcrobbie, A. (2013). *Postmodernizm ve popüler kültür*. (A. Özdek, Çev.). İstanbul: Parşömen Yayıncılık.
- Özgenel, L. (2016). *Sanat üzerine okumalar 60 yıla bakış*. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim.
- Şahiner, R. (2014). *Çağdaş sanatta temsiliyet krizi*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Türkdoğan, T. (2014). *Sanat kültür politika modern sonrası tartışmalar*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Danışmanlık.
- Wilson, M. (2015). *Çağdaş sanat nasıl okunur*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Yılmaz, M. (2013). *Modernden postmoderne sanat*. Ankara: Ütopya Yayınları.